

4. Schiedermaier, H. 1st die Universitätsidee von Wilhelm von Humboldt tot? // *Erfüllter Universitätsreden 2001/2002*. - W Bergsdorf (Hrsg.). - München, 2002.
5. Сапрыкин Д. Государство и фундаментальное образование: национальные модели / *Высшее образование в России*. -2005. - № 1.
6. Habermas J. Protestbewegung und Hochschulreform. - Frankfurt f. M., 1969.
7. Trow, M. Problems in the Transition from Mass Higher Education // *OECD (ed.): Policies for Higher Education*. - Paris, 1984.
8. Neusel, A., Teichler U. Gesamthochschulen in der Bundesrepublik Deutschland - Geschichte, Implementationsprozess und Zukunftsperspektiven // Hermanns H., Teichler U., Wasser H. (Hrsg.); *Integrierte Hochschulmodelle*. - Frankfurt a. M., 1982.
9. HRK: Zur Promotion besonders qualifizierter Fachhochschulabsolventen // *Forschung und Lehre*. -1995.
10. Hochschularten in Deutschland // Statistisches Bundesamt. Deutschland 2004 // <http://www.destatis.de/basis/d7biwiku/hochtabl.png> -28.09.2004.
11. Frackmann E., de Weert E. Hochschulpolitik in der Bundesrepublik Deutschland // *Hochschulpolitik im internationalen Vergleich*. -Gutersloh, 1993.
12. Fuchs H.-W., Reuter L.R. Bildungspolitik in Deutschland. Entwicklungen, Probleme, Reformbedarf. - Opladen, 2000.
13. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland, Strukturen und Entwicklungen im Überblick. Arbeitsgruppe Bildungsbericht am Max-Planck-Institut für Bildungsforschung. - Hamburg, 1994.
14. Konzept zur Entwicklung der Hochschulen in Deutschland. Einstimmiger Beschluss des 167. Plenums der Hochschulrektorenkonferenz. Bonn, 6 Juli 1992 // *Dokumente zur Hochschulreform*. - 1992.
15. Schneekloth, U. Hochschulen zwischen Funktionswandel und Krise: Aktuelle momente und Perspektiven in der Hochschulentwicklung /U. Schneekloth -Stuttgart, 1990
16. Lobkowicz, N. Keine Lösung: Kritische Anmerkungen zum Bakkalaureus // *Forschung & Lehre*. - 1996
17. Älum, R. Auf dem richtigen Weg. Der Bakkalaureus an der Universität Augsburg // *Forschung & Lehre*. -1996.
18. Erichsen H.-U. Zur Lage der deutschen Hochschulen // *Stiftverband für die deutsche Wirtschaft (Hrsg.): Hochschulstandort Deutschland: Sind die deutschen Hochschulen international wettbewerbsfähig?* - Essen, 1997.
19. Bargel, T. Studieren an überfüllten Hochschulen. Studentische Erfahrungen und Forderungen // *MittHV* 2/1993.

УДК 371.14.22(73)

Т.В. ЛАРИНА

#### **АСОЦІАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ США)**

**Анотація.** В статті надається аналіз поняття «професійний розвиток» та практика його організації професійними асоціаціями вчителів США. Автор розкриває особливості та переваги асоціативної діяльності у розв'язанні проблем професійного розвитку вчителів.

**Аннотация.** В статье анализируется понятие «профессиональное развитие» и практика его организации профессиональным ассоциациями учителей США. Автор раскрывает особенности ассоциативной деятельности при решении проблем профессионального развития учителей.

**Annotation.** Modern approach to understanding of «professional development» is given in the article. The peculiarities of the process and benefits of the associative activities for the teacher growth are discussed.

Посилення уваги до модернізації системи підвищення кваліфікації вчителів в Україні, її перехід у систему професійного розвитку упродовж усього життя зумовлені завдання докорінної перебудови школи, зміною векторів в уміння. Необхідно зазначити, що в Україні до недавнього часу професійний розвиток ототожнювався із підвищенням кваліфікації, і, наразі, є досить новим явищем, розуміння якого і досить відбувається в українському освітньому просторі.

Інше питання, що сьогодні система підвищення кваліфікації вийшла за межі суто професійної галузі, і дає можливість слухачам усіма наявними у неї засобами вдовольняти свої загальноосвітні, загальнокультурні потреби, ставить в центр своєї діяльності особистість з її індивідуальними, полі-культурними запитами [3,с.11].

Ідеї гуманістичної освіти здійснили вагомий вплив на усвідомлення недостатності використання поширеного в українському освітньому просторі терміну «підвищення кваліфікації» для охоплення усіх процесів, що відбуваються під час професійної діяльності фахівців. Цим фактом пояснюється розповсюдження поняття «професійний розвиток», який охоплює особистісну сферу разом з професійною. Іншим аргументом на користь його впровадження є також необхідність входження України до світового освітнього простору й узгодження освітніх систем у глобалізованому світі з метою надання людині можливостей інтегруватися в різні соціуми, самовизначитися у житті [2,с.7].

Перш ніж перейти до аналізу процесу професійного розвитку, вважаємо за необхідне зробити ще одне суттєве зауваження стосовно терміну «розвиток», який саме й обумовлює головну різницю між цими процесами. Під розвитком українські вчені розуміють зростання рівня організованості, що підвищує функціональну здатність у реалізації свого основного призначення в конкретних умовах. Розвиток проявляється в ускладненні системного утворення, удосконаленні його структури, збільшенні ресурсів тощо. Людський розвиток можна розглядати як неперервне накопичення кількісних змін, їх інтеграцію, перехід на якісно новий рівень [1 ,с.37]. Цей процес відбувається як у фізичному, психічному, особистісному, соціальному, так і професійному напрямках.

Щодо неперервного професійного розвитку, то він повинен розглядатися як постійний рух від нижчого професійного рівня до вищого, який реалізується через будь-який вид діяльності, спрямований на вдосконалення розвитку знань, умінь, компетентності та інших характеристик особистості вчителя.

Певну ясність у розуміння сутності терміну «професійний розвиток» та його співвідношення з «підвищенням кваліфікації» внесла запропонована ЮНЕСКО диференціація освіти за ступеню її організованості на формальну (formal), таку, що здійснюється у навчальних закладах та в офіційних установах, неформальну ( non-formal), яка реалізується за межами офіційних навчальних закладів професійної освіти та інформальну (informal), що охоплює будь-які джерела та діяльність на користь покращення суб'єкта.

Формальна освіта складається з програми або курсу, по завершенню яких фахівець отримує сертифікат, що засвідчує його право на викладання певних дисциплін, прасування по кар'єрній дробині. Формально організований освітній процес відбувається систематично у спеціально призначених для цих цілей установах, підготовленим персоналом. У Сполучених Штатах формально організований професійний розвиток визначається терміном «in-service education and training».

Проте, формально організована освіта вже не може підготувати фахівця до успішної діяльності у стримкозмісних умовах. Тому важливою умовою соціального й

особистого добробуту стає безперервний професійний розвиток людини із використанням, окрім формальної, також неформальної та інформальної освітніх частин, які оперативніше реагують на об'єктивні зміни і суб'єктивну мобільність [1, с.38].

Таким чином, пропонуємо тлумачити «професійний розвиток» як **багатоаспектне явище якісних змін компетенцій фахівця, яке обумовлюється загальними закономірностями психологічного розвитку людини та відбувається у сприятливому соціальному середовищі. Ефективність професійного розвитку знаходиться у прямій залежності від мотивації фахівця та ступені його залучення у соціальне партнерство у сфері діяльності.**

Саме в цих межах розглядаються шляхи розширення освітніх можливостей фахівців, стимулювання розвитку альтернативних нетрадиційних джерел професійного зростання. На створення такої мережі й спрямована діяльність американських професійних асоціацій.

Досліджуючи діяльність професійних об'єднань освітян на трьох рівнях - національному, регіональному та місцевому, спостерігаємо їхні спільні характеристики, такі як:

- автентичні проблеми виступають центральними для організації професійного розвитку вчителів. Вчителі відкривають шляхи впровадження загальних ідей та теоретичних досліджень у практичну площину. Фахові знання збагачуються за рахунок переосмислення вчителями власного досвіду, перегляду позицій та переконань з урахуванням нових добутків;
- співпраця стає механізмом та структурою розвитку вчителів, надаючи їм можливість виступити у ролі дослідника, учня, фасилітатора, критичного партнера, опонента;
- об'єднання формуються навколо таких професійно значимих проблем як шкільна реформа, стандарти, професійний розвиток тощо;
- професійні об'єднання характеризуються як такі, що мають гнучку еволюційну природу;
- фахові об'єднання мають вузько-широку структуру, яка обумовлює чітке формулювання цілей та переконань, і, водночас, широкий спектр практичної діяльності;
- співпраця членів у межах об'єднань будується на принципі рівноправ'я та вагомості думки кожного її члена [4, с.60-61].

Децентралізована освітня система, пильна увага суспільства до освітніх проблем, особливості становлення суспільного руху створили плідне підґрунтя для об'єднання вчителів Америки серед яких:

- Асоціації, діяльність яких пов'язана з організацією педагогічної освіти (Американська асоціація коледжів педагогічної освіти-American Association of Colleges for Teacher Education, Association of Teacher Educators, National Council for Accreditation of Teacher Education);
- Вчительські асоціації, що отримали статус спілок - Американська федерація вчителів (American Federation of Teachers), Національна освітня асоціація (National Educational Association);
- Федеральні та місцеві асоціації, які визначають освітню політику - Національна асоціація шкільних рад (National School Boards of Education); Національна рада стандартизації педагогічної освіти (National Board of Professional Teaching Standards), Національна асоціація батьків та вчителів (National Teacher and Parent Association).
- Асоціації вчителів-предметників — Американська рада викладання іноземних мов (American Council on the Teaching of Foreign Languages), Національна рада

вчителів англійської мови (National Council of Teachers of English), Національна асоціація вчителів природничих дисциплін (National Science Teachers Association);

- Асоціації, що спрямовують свої зусилля на підтримку учнівської діяльності - Національна асоціація освіти дітей молодшого віку (National Association for the Education of Young Children), Національна асоціація середніх шкіл (National Middle School Association);

- Асоціації технологічного спрямування - Асоціація освітніх комунікацій та технологій (Association for Education Communications and Technology), Асоціація щодо сприяння впровадженню комп'ютерних технологій в освіту Асоціація щодо впровадження комп'ютерних технологій в освіту (Association for the Advancement of Computing in Education).

Сьогодні можна констатувати суттєві зміни, щодо розуміння „високоякісного викладання” з боку, насамперед, вчителів, громадськості, батьків, шкільних адміністраторів. Сучасна дефініція цього терміну відрізняється від попередніх за декількома показниками: 1) вона враховує диверсифікацію учнівського корпусу; 2) вимагає вищий рівень викладання. Враховуються вміння вчителя запровадити ефективну методику, активізувати учнів, розвинути їхні здібності, створити атмосферу дослідницької діяльності. На решті, сучасне розуміння якісного викладання відображає тенденцію до стандартизації освітнього процесу, дає чітке розуміння про знання вміння й навички, якими повинен володіти й демонструвати вчитель. Одним з головних напрямів сучасної діяльності професійних асоціацій визначають встановлення зв'язків між теоретичними знаннями та практичним досвідом. Будучи місцем професійних зустрічей науковців та вчителів-практиків, фахові об'єднання мають перетворитися на середовище, де створюються, удосконалюються та розповсюджуються професійні знання. Сьогодні широке розповсюдження у американській фаховій літературі отримав термін *scholarship*, яким можна позначити умови, за якими формуються ті теоретико-практичні знання, що складають основу професіональних знань фахівців.

Процес охоплює випробовування фахівцями певних теоретико-практичних рекомендацій (нових знань, педагогічних прийомів тощо), прогнозування певних цілей, рефлексію на процес впровадження, вимірювання результатів ефективності застосування, рефлексію щодо результативності, корекцію наступних дій. Професійні асоціації слугують інтегруючим компонентом, який забезпечує стабільність та безперервність обміну інформацією між усіма учасниками цього процесу, тією платформою, яка уможливорює здійснення ґрунтовного систематичного дослідження, обговорення концептуальних положень, інтеграцію теорії та практики, поширення набутого знання та вміння та допомогу у їх застосуванні.

Ознайомлення з професійними асоціаціями Сполучених штатів дає змогу окреслити стрижневі напрями їхньої діяльності, серед яких:

- 1) надання якісних професійних послуг. Беручи до уваги об'єкт нашого дослідження - професійний розвиток вчителів - послугою професійних асоціацій є програми та інші можливості професійного розвитку вчителів, якісна розробка яких не можлива без спроможності організації бачити, формулювати та розуміти проблему школи, класу, вчителя. Не менш значимим є організація діяльності: на Пазі поєднання теорії та практики з питань, якими піклуються данні організації;

- 2) налагодження ефективної співпраці зі школою. Суттєвим напрямом роботи і залучення вчителів-практиків до активної діяльності у колі колег. Працюючи зі

школою, професійні асоціації повинні мати чітке уявлення про ті проблеми, з якими стикаються вчителі, знати загальну перспективу розвитку школи, володіти усіма даними про вчительський та учнівський контингент. Стратегічні напрями співпраці повинні спрямовуватися на досягнення загально визначених цілей - покращення учнівських досягнень у масштабах країни, та враховувати особливості освітнього процесу у даному шкільному середовищі;

3) здійснення плідної діяльності у широкому контексті. В американському освітньому просторі існують сотні організацій та агенцій, які обіймаються освітніми проблемами. Професійні організації займаються встановленням партнерських відношень між школами та іншими освітніми агенціями, такими як обшинні організації, Освітні Ради, бізнесові групи. Жорстка конкуренція, ринкові умови існування спонукають організації до активної діяльності. Недоліком цієї ситуації американські дослідники визначають занадто велику кількість освітніх ініціатив, що лобіюються об'єднаннями, фрагментарність впровадження яких унеможливають розуміння пересічним вчителем загальних цілей та призводять до формування байдужості до інноваційної діяльності. Узгодженість підходів, вимог та стандартів щодо професійної діяльності вчителів внесе ясність та чіткість у розуміння цього питання.

4) стратегічна діяльність, яка обумовлює спроможність організації у визначенні освітніх проблем, здійснення оцінювання не тільки шкільного контексту, а також ефективності власної діяльності, швидке реагування на зміну загального місцевого контексту. Стратегічна діяльність організації відображає широту та спектр її інтересів. Організаційна та стратегічна гнучкість значно розширить коло партнерів, сприятиме підвищенню авторитету та впливовості об'єднання.

З огляду на предмет нашого дослідження науковий інтерес привертають такі об'єднання, що обіймаються проблемами професійного розвитку вчителів, а саме - Національна рада професійного розвитку (National Staff Development Council) та Асоціація шкіл професійного розвитку (National Association for Professional Development Schools).

Створення **Асоціації шкіл професійного розвитку** було обумовлено потребою освітян усіх рівнів (школа та вищі навчальні заклади) у конструктивній співпраці, професійному діалозі. Цій події передувала велика кількість конференцій, учасники яких бачили нагальну потребу у продовженні професійної розмови. Так, у 2005 році Асоціація почала свою діяльність, спрямовуючи її на встановлення та підтримку співпраці між школою та вищими навчальними закладами з метою удосконалення навчального процесу, забезпечення підготовки американською освітньою системою конкурентоспроможних фахівців на світовому ринку праці. Варто сказати про те, що Асоціація визнає необхідність залучення до асоціативної діяльності студентства, що не тільки окреслить їх майбутні перспективи професійного розвитку, а також забезпечить перенесення практики співпраці на їх робочі місця - у школи.

Об'єднавшись в асоціацію, школи професійного розвитку отримали можливість збалансувати інтереси представників різних освітніх кіл, впровадити механізми розповсюдження найкращого досвіду, забезпечити тривалість та наступність професійного розвитку фахівців.

■ Національна рада професійного розвитку об'єднує діяльність освітян з метою залучити та забезпечити вчителів таким професійним розвитком, який би

відбивався на покращенні учнівських досягнень. Радою запропонована поправка до Акту про початкову та середню освіту (Секція 9101, 34), яка уточнює визначення терміну «професійний розвиток» як всебічної інтенсивної діяльності з покращення викладання з метою підвищення учнівських досягнень. За визначенням Ради, ця діяльність повинна 1) ґрунтуватися на колективній відповідальності за покращення учіння; 2) відбуватися з урахуванням особливостей шкільного середовища; 3) ініціюватися освітніми організаціями та професійними провайдерами.

Радою був розроблений п'ятирічний стратегічний план дій, який складається з таких пріоритетних напрямів діяльності:

1. Вплив на визначення освітньої політики шляхом запровадження ефективних стратегій на місцевому, федеральному та національному рівнях. Вчителі-практики повинні відчувати результати діяльності Ради з цього напрямку до 2012 року.

2. Збір свідчень ефективної діяльності. Рада запровадить дослідження з вивчення результатів та ступеню впливу професійного розвитку вчителів на учнівські досягнення. Свідчення мають скласти джерельну базу ефективних стратегій професійного розвитку вчителів до 2012 року.

3. Усування різниці учнівських досягнень. Рада наголошує на наданні нагальної допомоги вчителям шкіл з найнижчими учнівськими досягненнями.

4. Підготовка шкільних лідерів. Рада ставить своїм пріоритетним завдання формування лідерів шляхом створення професійних мереж та розробки та впровадження лідерських програм.

5. Залучення творчих мислячих керівників, чий професіоналізм завоює довіру та надихне на інноваційну діяльність.

Для досягнення визначених цілей професійне об'єднання ініціювало створення у десятиох штатах рад керівництва професійним розвитком (Каліфорнія, Колорадо, Індіана та інші). Завданням цих рад виступає визначення пріоритетних напрямів фінансового інвестування професійного розвитку вчителів. Разом з цим, Ради сприяють поширенню моделі нової школи, у який професійний розвиток органічно пов'язаний із щоденною вчительською діяльністю.

Однією з ознак сучасної діяльності професійних асоціацій є залучення інформаційних технологій. На сайті кожного професійного об'єднання створюється форум, завдяки якому вчителі мають можливість поділитися думками, досвідом, надати пораду, отримати професійну консультацію. Створення таких мереж усуває проблеми, які часто виникають під час реального спілкування, коли вчитель боїться бути визнаним у непрофесійності. Інформаційні технології уможливили заснування електронних бібліотек та видання електронних журналів. Така потужна джерельна база значно розширює фахових потенціал вчителів, надає можливість самостійного пошуку відповідей, спонукає до дослідження та наукового пошуку.

Невичерпаність питання застосування інноваційних технологій, необхідність розширення перспектив впровадження таких технологій задля удосконалення освітнього процесу зумовили створення Асоціація сприяння комп'ютерних технологій в освіту (Association for the Advancement of Computing in Education (AACE)), котра була заснована у 1981 році як професійне об'єднання освітян, які спрямували свою діяльність на просування розвитку освітнього процесу за рахунок застосування інформаційних технологій.

Асоціація виступає організатором міжнародних конференцій, створює методичні центри та якісну джерельну базу для вчителів. Членами асоціації з дослідники, шкільні вчителі, адміністратори, викладачі коледжів та університетів, освітні політики, представники бізнесового сектору. Асоціація здійснює видавництво цілого ряду фахових видань, що дозволило створити потужну електронну ресурсну базу.

Визнаючи обмін досвідом важливим джерелом професійного розвитку фахівців, асоціація організовує щорічні конференції, де усі зацікавлені мають можливість не тільки ознайомитися із стримкозмінними інформаційними технологіями, а також апробувати їх під час демонстраційних занять, майстер класів, отримати консультацію кваліфікованих спеціалістів тощо.

Асоціація склала плідне підґрунтя для об'єднання групи професіоналів в Спільноту інформаційних технологій та педагогічної освіти (The Society for Information Technology and Teacher Education - SITE, 1990). Створивши окрему від асоціації спільноту, її члени зосередили зусилля на здійсненні дослідницьких проєктів, поширення результатів зразкових освітніх практик, встановлення партнерських відношень з іншими фаховими об'єднаннями з метою підготовки вчителів до впровадження інформаційних технологій на різних ступенях освіти. Діяльність членів спільноти сфокусована навколо інтеграції сучасних інформаційних технологій у програми підготовки вчителів, викладання шкільних предметів, створення віртуальних навчальних середовищ, відпрацювання дидактичних основ.

Професійні асоціації, будучи захисниками фахових стандартів, залучають своїх членів до тривалого процесу професійного розвитку.

Отже, сьогодення вчительських професійних асоціацій пов'язане з пошуком шляхів оновлення шкільної освіти. Позитивний результат може бути досягнутий тільки за умови підтримки та відданості справ: усіх представників професії. Доповнюючи один одного, фахівці покращують свої здібності до якісно нового рівня, тим самим впливаючи на динаміку розвитку об'єднання у цілому. Асоціації створюють плідну інфраструктуру для колективної діяльності та, лобіюючи спільні інтереси, сприяють початку загального дискурсу з освітніх питань. За період менш ніж сто років, завдяки об'єднанню вчителів у організовану дійову силу, вчителювання в Сполучених штатах пройшло шлях становлення від низькооплачуваної напівпрофесії до набуття ключових позицій у вирішенні питань освіти. Цей факт ще раз доводить що колективний професіоналізм, співпраця фахівців - єдиний шлях до зміцнення професійних позицій вчителів, покращення привабливості професії, гарантування високої якості шкільної освіти, досвід якого може бути корисним для модернізації системи професійного розвитку в Україні.

### Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук; за ред.. В.Г. Кременя. - К., 2009.
2. Овчарук О.Б. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. Б. Овчарук. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. Б. Овчарук]. - К. : К.І.С., 2004. - С. 6-15. - (Бібліотека з освітньої політики)
3. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку/ Н.Г. Протасова. - К., 1998. — 176с.
4. Brandt R. S. Education in a New Era: Yearbook (Association for Supervision and Curriculum Development)/ R. S. Brandt. ASCD - 2000. - 246p.